

DOI: 10.17242/MVvK_30.06

**A SÁRGALÁBÚ SIRÁLY (*Larus michahellis*) ÉS A VIHARSIRÁLY (*Larus canus*)
ÚJABB FÉSZKELŐHELYE ÉS FÉSZKELÉSI KÖRÜLMÉNYEI
MAGYARORSZÁGON**

**NEW BREEDING PLACE AND NESTING CIRCUMSTANCES OF YELLOW-LEGGED
GULL (*Larus michahellis*) AND MEW GULL (*Larus canus*) IN HUNGARY**

Gál Szabolcs

Domberdő Természetvédelmi Egyesület, Domberdő Nature Conservation Association
H-8900 Zalaegerszeg, Závodszy I. u. 38., Hungary, e-mail: szabolcsgl@gmail.com

1. BEVEZETÉS

A sárgalábú sirály és a viharsirály egyaránt ritka fészkelők hazánkban, így mindig jelentős esemény egy-egy új költőhely előkerülése. A Pötrétéhez tartozó horgásztavon a felméréseink során 2009-ben a sárgalábú sirály, 2010-ben a viharsirály jelent meg új fészkelő fajként. A sárgalábú sirály fészkelését az MME NOMENCLATOR BIZOTTSÁG (2013) leírásom alapján elfogadta, a két faj fészkeléséről a Nyugat-Magyarország fészkelő madarainak atlaszában is hírt adtunk (HADARICS, 2012a; 2012b). 2010-es évet követően kisebb-nagyobb rendszertelenség mutatkozott a költési valószínűségekből, de 2017-ben mindkét faj egyértelműen fészkel a területen.

A sárgalábú sirály Nyugat-Palearktikus fészkelő faj, elterjedése legnagyobb része a Földközi-tenger partvidékein koncentrálódik, de fészkel a Fekete-tenger mentén, az Atlanti-Óceán partvidékén, és az *Larus michahellis atlantis* alfaja az Atlanti szigeteken (OLSEN, 2003; DEL HOYO & COLLAR, 2014). A tengerpartoktól távoli fészkelései meglehetősen szórványosak, főleg a nagyobb folyók mentén jellemzőek (SKORNIK, 1997). Hazánkban a faj törzsalakja tömeges őszi, tavaszi átvonuló, gyakori átnyarló, kisebb számú téli vendég (HADARICS & ZALAI, 2008). Első hazai fészkelése 1988-ban Sárszentmihály melletti horgásztavakon mézsiszap zátonyon volt (ÁRKOSI, 1989). 1991–1996 között rendszeresen fészkel 1 pár Fertőújlak közelében, mesterséges szikes tó gyommal borított szigetén (HADARICS *et al.*, 1991, 1993; HADARICS, 2012b). Zala megyében a Kis-Balatonon is rendszeresen fészkel az 1990-es években (HADARICS & ZALAI, 2008).

A viharsirály holarktikus elterjedésű fészkelőfaj, melynek 4 alfaját különítik el (OLSEN, 2003; DEL HOYO & COLLAR, 2014). Összefüggő fészkelő areája Európában a Benelux államoktól Lengyelország déli határain át Ukrajnáig tart, déli irányba folyamatosan terjeszkedik (BOURNE & WHILDE, 1997). Ausztriában 1958-ban költött először Vorarlbergnél (SCHUSTER *et al.*, 1983), a Fertő-tó osztrák oldalán, a burgenlandi Seewinkelben pedig 1984-ben volt az első fészkelése (RANNER & BERG, 1985). Szlovákiában 1982-től fészkel rendszertelenül, kis számban (KUBÁN *et al.*, 1998). Hazánkban törzsalakja gyakori, nagyszámú téli vendég és őszi-tavaszi átvonuló, kisszámú átnyarló (HADARICS & ZALAI, 2008). Első fészkelése 1988-ban Kiskunlacháza melletti kavicsbánya tavakon volt, ahol ezt követően éveken át fészkel 2-4 pár (BANKOVICS, 1989; 1991). 1991-ben Sárszentmihály melletti Pálmajori tavaknál sirálytelep (STAUDINGER, 1992), 2000–2006 között Gyékényes közelében a Kotró-tavon (FENYŐSI *et al.*, 2004; HADARICS & ZALAI, 2008) fészkel.

2. ANYAG ÉS MÓDSZER

A Szévíz völgyében a 20. század közepén elkezdtek a tőzeg kitermelését a felszínről. Az 1941-es kataszteri térképeken, még nincsen nyoma a kitermeléseknek, vagy tavaknak (MAPIRE.EU). A bányák mélyedései nyomán jellemzően tavak jöttek létre. Az élővíz láncolat régebbi tagjai Pölöskén és Zalaszentmihályon vannak. A Pötrétei-horgásztavat az 1980-as években hozták létre. Az 1984-es évben a tónál természetvédelmi tábor is rendeztek (ÁCS *et al.*, 1985). Az 1990-es években Kisbucsan, majd Pötréte déli völgy szakaszain (úgynevezett II.-es bányaterület), 2000-es évek óta Hahóton és Pölöske mellett zajlanak újabb kitermelések, újabb tavakat létrehozva. A bányászati tevékenység a mai napig tart. A kitermelés befejeztével a tavakat általában horgászati hasznosításba vonják. Ez a helyzet számottevő zavarást eredményez, a Pötrétei-horgásztavon is. A horgászto különlegessége, hogy sűrűn állnak benne korhadó fatörzsek, kisebb nád, sás és fűzbokor szigetek a régi meddőkupacok kiemelkedésén. Ezek ideális élőhelyet jelentenek bizonyos fajoknak. A vízben álló fatörzseken 2008-ig még több mint 50 páros dankasirály (*Larus ridibundus*) telep volt. 2011-re ez a telep teljesen felszámolódott, a fák összeomlása és eltűnése miatt. A partok mentén jellemzően nádasok, füzesek vannak, a horgásztégek csak kis alagutakban törnek át a parti vegetációt, ami szintén értékes fészkelőhely. Fokozottan védett fészkelő fajok a tónak a törpegém (*Ixobrychus minutus*), a cigányréce (*Aythya nyroca*) és a küszvágó csér (*Sterna hirundo*). Rendszeresen táplálkoznak különböző gémfélék és szerkő fajok is a területen.

Zala megye madártani vizsgálatát több mint 20 éve végzem társaimmal. A Pötrétei-horgásztó felmérését 2001-ben kezdtük. 2006-tól a Domberdő Természetvédelmi Egyesület keretein belül egyre nagyobb rendszerességgel folytattuk a felmérő munkát. A Szévíz és Principális völgyek Natura 2000-es területeiről egy kiadványt is megjelentettünk (BOGÁR *et al.*, 2007). 2011-ben a Nyugat-magyarországi Egyetem által koordinált, Nyugat-Magyarország fészkelő madarai atlaszának (FARAGÓ, 2012) felméréseit, 2014 óta az MME által vezetett Madáratlasz programjának felméréseit végezzük a területen.

A terepbejárásokon rendre minden faj hallott és megfigyelt egyedét feljegyeztük. A felméréseket nem szigorú időrendben végezzük, így megesik, hogy hosszabb idő is eltelik a megfigyelések között. A Pötrétei-horgásztó, zavartsága okán kevésbé alkalmas nagyobb vonuló vízimadár csapatoknak, így az itteni felméréseket főleg a fészkelési időszakra koncentráltuk. Az elmúlt 10 évben több mint 30 alkalommal jártuk be a területet.

3. EREDMÉNYEK ÉS ÉRTÉKELÉSÜK

Sárgalábú sirályt már 2007-2008-as fészkelési időszakokban is megfigyeltünk a területen CSER SZILÁRDDAL és FARAGÓ ÁDÁMMAL, de költésre utaló jeleket nem észleltünk. NÉMETH-BÓKA LAJOS szerint már 2006 óta fészkelhetnek a területen. 2009. június 11-én 1 fiókát etető párt figyeltem meg egy apró, sással benőtt szigeten. 2010-ben aztán 2 párt láttunk fészkelési időben a tavon, 1-1 pullust pedig CSER SZILÁRD és NÉMETH-BÓKA LAJOS figyeltek meg 2010. július 5-én kenuból. Ezután július 22-én 3 fiatal madarat láttunk ugyanitt. Valószínűleg mindkét pár sikeresen röptetett. 2012-ben 1, 2013-ban 2, 2015-től 1 párt észleltünk, de ezek biztos költését 2017-ig nem detektáltuk. 2017. május 20-án aztán 1 kotló madarat láttam, 2017. május 30-án pedig 1 pullus is látható volt a fészkekben. A másik öreg is mindkét esetben a fészkek közelében tartózkodott. A fészkelés egy fűzbokros zsombékon, sás között volt, hasonlóan a 2009, 2010-ben ismert fészkelésekhez. A szigeten nem látszott összehordott fészkekanyag, a kotlást a letaposott növényzeten történt.

Zala megyében a Kis-Balatonon is akadnak fészkelések a legújabb időkben. 1997 óta szinte mindig tartózkodik 1-3 pár az I. ütemen megfigyeléseink szerint. 2012. április 13-án az zalaszabari-vízen, egy bedőlt facsonkon észleltem 1 kotló madarat, főleg nádból, vékony gallyakból álló fészken. Az fészkeléseket általában az I. ütem bokrokkal, fűz, éger és nyárfákkal borított, sokszor igen sűrű vegetációjú szigetein gyanítjuk. A sikerességüket mutathatja, a június-júliusi fiatalok megjelenése, de más esetekben konkrét fészkek nem kerültek elő. 2010 után 2-3 pár fészkelési jelenléte valószínű. Más zalai területeken szórványos nyári megjelenésük, akárcsak az ország más területein nem szokatlan.

Viharsirályt először 2010. június 15-én CSER SZILÁRDDAL és NÉMETH BÓKA LAJOSSAL való terepbejáráson észleltünk. 1 pár az egyik vízből kiálló facsonkon fészkelte. Július 5-én CSER SZILÁRD és NÉMETH BÓKA LAJOS 3 párt és 2 pullus madarat figyeltek meg kenuból. 2011–2016 között aztán minden évben megfigyeltünk, általában 2 párt fészkelési időszakban, sok esetben kotló madarakat is láttunk, de sikeres fészkelésről (fiókáról, vagy kirepült fiatalról) nincsen adatunk. 2013. május 10-én már kotló madarat figyeltünk meg, de még június 1-én sem voltak kikelt fiókára utaló nyomok, míg a madarak a fészkek közelében, illetőleg rajta tartózkodtak. A madarak május elején – legkorábban május 4-én – már kotlásban voltak. Megfigyeléseink szerint az éppen nem kotló madár is fészkek közelében szeret tartózkodni, ami a nagyszámú dolmányos varjú (*Corvus corone cornix*) és szarka (*Pica pica*) miatt hasznos stratégia. 1 pár az autóval bejárható északi gát 50 méteres körzetében szokott fészkelni, a másik pár messzebb a víz közepén, amelyiknek jobbára csak a közelben strázsáló tagját lehetett látni. A közeli pár fészket szinte minden évben megtaláltuk, 2013-ban és 2017-ben fényképeket is készítettem róluk. A 2013-ban használt fészkek egy körülbelül 20-30 centiméteres átmérőjű, közel 45°-ban a víz fölé hajló korhadt facsonkon épült, gallyakból összerakva. 2017. május 30-án egy vízből körülbelül 40 centiméterrel kilógó törött facsonkon kotlott. Ennek átmérője a madár hosszával körülbelül megegyezett. Itt valószínűleg a csonk pereme miatt nem látszottak gallyak vagy egyéb összehordott növényzet. Ezek a fészkelések a hazaiak közül még leginkább a gyékényesire emlékeztetnek (FENYŐSI *et al.*, 2004).

A megye más területein fészkelési időszakban általában nem kerültek elő viharsirályok. Mindössze 1 esetben láttam a szomszédos Felsőrajk Lóúszató nevű taván fészkelési időszakban, valószínűleg Pötrétéről átlátogató madarakat. Ifj. VASUTA GÁBOR 2006. július 17-én a Kis-Balaton Ingó elnevezésű víztáján figyelt meg és fotózott 1 példányt (BIRDING.HU). Nem megyei előfordulás, de meg kell jegyezni, hogy a 2000-es évek elején ismert fészkelőhelyen, a Gyékényes melletti Kotró-tavon, ami a faj harmadik ismert fészkelő helye. 2015. június 6-án megfigyeltem 3 adult példányt, ami akár recens fészkelésre is utalhat!

A Pötrétei-horgásztavon 2017. június 15-én SZINAI PÉTERREL és SZÁSZ ELŐDDEL sikeresen színes gyűrűvel is jelöltünk 1 sárgalábú sirály fiókát (a kettőből) és 1 viharsirály fiókát, így a jövőben remélhetőleg többet tudhatunk meg a mozgásukról.

Az adatok alapján a két sirályfaj rendszeres fészkelőjévé vált a zalai madárfaunának. Jelenlegi ismereteim szerint a viharsirály pötrétei 2 párja, és a sárgalábú sirály a kis-balatonival együtt 3-4 párja a két faj teljes magyar költőállománya.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

A felmérésekben való segítségért köszönettel tartozom NÉMETH BÓKA LAJOSNAK és a Domberdő Természetvédelmi Egyesület madarász tagjainak: CSER SZILÁRDNAK, SZÁSZ ELŐDNEK, FARAGÓ ÁDÁMNAK, BOGÁR BENCÉNEK és BOGÁR ISTVÁNNAK. A Domberdő Természetvédelmi Egyesület elnökének Bogár Istvánnak külön köszönet is jár a felmérések háttérének biztosításában, akárcsak szüleimnek (GÁL FERENCNEK és GÁLNÉ POZVAI TERÉZNEK)

a mérhetetlen támogatásért. A szakmai segítségért köszönet dr. HADARICS TIBORNak és dr. KOVÁCS GYULÁnak!

IRODALOMJEGYZÉK

- ÁCS A., DARÁZSI ZS., DEDINSZKY J. & PALKÓ S. (1985): A IV. Zalai Természetvédelmi Tábor munkájáról. *Madártani Tájékoztató* 1985. (április-június): 10–13.
- ÁRKOSI J. (1989): Az ezüstsirály (*Larus argentatus*) első hazai költése. *Madártani Tájékoztató* 1989. (július–december): 21–22.
- BANKOVICS A. (1989): Viharsirály (*Larus canus*) fészkelése Magyarországon. *Madártani Tájékoztató* 1989. (július–december): 22–23.
- BANKOVICS A. (1991): Nidobiológiai adatok a viharsirály (*Larus canus*) első hazai fészkeléseiről. In: GYURÁCS J. (szerk.): *A Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület III. Tudományos Ülése. Szombathely, 1991.* Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület, Budapest p. 235–243.
- BOGÁR I., CSER SZ. & GÁL SZ. (2007): *A Szévíz-Principális völgy természeti értékei.* Domberdő Természetvédelmi Egyesület, Pix-L Grafika, Zalaegerszeg.
- BOURNE, W.R.P. & WHILDE, T. (1997): Common gull. In: HAGEMEIJER, E. J. M. & BLAIR, M. J. (szerk.): *The EBCC Atlas of European breeding birds: Their Distribution and Abundance.* T & A D Poyser, London.
- FARAGÓ, S. (szerk.): (2012): *Nyugat-Magyarország fészkelő madarainak elterjedési atlasza.* Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó, 278 p.
- DEL HOYO, J. & COLLAR, N. J. (2014): *HBW and Birdlife International Illustrated Checklist of the Birds of the World. Volume 1: Non-passerines.* Lynx Edicions, Barcelona.
- HADARICS, T. (2012a): Viharsirály (*Larus canus*). In: FARAGÓ, S. (szerk.): *Nyugat-Magyarország fészkelő madarainak elterjedési atlasza.* Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó, Sopron. p. 111.
- HADARICS, T. (2012b): Sárgalábú sirály (*Larus michahellis*) In: FARAGÓ S. (szerk.): *Nyugat-Magyarország fészkelő madarainak elterjedési atlasza.* Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó, Sopron. p. 112.
- HADARICS, T., MOGYORÓSI, S. & PELLINGER, A. (1991): Az ezüstsirály (*Larus argentatus*) újabb fészkelése Magyarországon. *Madártani Tájékoztató* 1991. (július–december): 30–31.
- HADARICS, T., MOGYORÓSI, S. & PELLINGER, A. (1993): A sárgalábú sirály (*Larus cachinnans*) újabb költése a Fertő-tónál. *Madártani Tájékoztató* 1993. (január–június): 24–25.
- HADARICS, T. & ZALAI, T. (2008): Magyarország madarainak névjegyzéke. Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület, Budapest.
- KUBÁN, V., MATOUŠEK, B., ŠÍŠKA, Š., TRNKA, A. & TRNKOVÁ, B. (1998): Hniezdna avifauna „Ostrova čajok“ na vodnej nádrži Sĺňava pri Piešťanoch (západné Slovensko) [Nest avifauna of „Ostrov čajok“ at the water reservoir Sĺňava near Piešťany town (west Slovakia)]. *Tichodroma* **11**: 147–154.
- MME NOMENCLATOR BIZOTTSÁG (2013): Az MME Nomenclator Bizottság 2010. évi jelentése a Magyarországon ritka madárfajok előfordulásáról. *Aquila* **120**: 61–73.
- OLSEN, K. M. (2003): *Gulls of Europe, Asia and Northern America.* Helm Identification Guides. A & C Black, London.
- RANNER, A. & BERG, H-M. (1985): Die Sturmmöwe (*Larus canus*) – Brutvogel im Seewinkel. *Egretta* **28** (1–2): 68–69.

- SCHUSTER, S., BLUM, V., JACOBY, H., KNÖTZSCH, G., LEUZINGER, H., SCHNEIDER, M., SEITZ E. & WILLI P. (1983): *Die Vögel des Bodenseegebietes*. Ornithologische Arbeitsgemeinschaft Bodensee, Konstanz.
- SKORNIK, I (1997): Yellow-legged gull In: HAGEMEIJER, E. J. M. & BLAIR, M. J. (szerk.): *The EBCC Atlas of European breeding birds: Their Distribution and Abundance*. T & A D Poyser, London.
- STAUDINGER I. (1992): A viharsirály (*Larus canus*) költése Sárszentmihályon. *Madártani Tájékoztató* 1992. (január–június): 23.

Internetes hivatkozások:

www.birding.hu

www.mapire.eu

NEW BREEDING PLACE AND NESTING CIRCUMSTANCES OF YELLOW-LEGGED GULL (*Larus michahellis*) AND MEW GULL (*Larus canus*) IN HUNGARY**Gál, Sz.****Summary**

Both the Yellow-legged Gull and the Common Gull are rare breeding bird species in Hungary. In Zala County, we have found a new breeding place near Pötréte in a fishing lake, an artificial lake created by peat mining. There are a lot of similar origin lakes nearby, in the valley of Szévíz-channel. The first Yellow-legged Gull nest was found in 2009. Next, we have data of successful breeding from the period 2010–2017. During these years, Yellow-legged Gulls were frequently observed, but nests, chicks or juveniles have not been detected. Usually one pair of Yellow-legged Gull tries to breed every year. The known nests were in little sedge islands based on the vegetation. Since 2010, there are some other pairs nesting every year in the lake Kis-Balaton, Zala County. The first Common Gull nest was found in 2010. After the successful breeding 3 juveniles were observed. Between 2011 and 2017, nests and incubating birds were observed yearly, but with no chicks or juveniles. Usually 2 pairs of Common Gull try to breed every year. The known nests were built on tree stumps near the water. Based on the recent surveys, these data represent the whole breeding population for species in Hungary.